

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

1001150131

... för förskolan

Förskolans pedagogiska verksamhet -mål och inriktning

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

...roplan

...skolans
Eab

2

...lstyrelsen

Pedagogiska biblioteket

Eab

Ex. 2

**Förskolans pedagogiska
verksamhet –
mål och inriktning**

Förskolans pedagogiska verksamhet – mål och inriktning

OSFEBODDS
UNIVERSITETSLIBROT EK
BIBLIOTEKET 1 17 01111

1.2

Socialstyrelsen
LiberFörlag Stockholm

37 001

Socialstyrelsens serie Arbetsplan för förskolan förändras i och med denna utgåva. Förändringen innebär dels att den i fortsättningen även innefattar fritidshemmen, dels att kommande publikationer delas upp efter skriftens karaktär. Följande huvudrubriker kommer att användas:

Arbetsplan för förskolan

Arbetsplan för fritidshemmen

Under dessa rubriker publiceras socialstyrelsens policy. Materialet vänder sig främst till förtroendevalda och personal inom ledningsorganisationen för barnomsorgen, men bör även vara av intresse för avdelningspersonal och föräldrar.

Arbeta i förskolan

Arbeta i fritidshem

Under dessa huvudrubriker publiceras med författarnamn för barnomsorgen intressant material som är en tillämpning eller en vidareutveckling av socialstyrelsens policy. Dessa publikationer vänder sig främst till personal men bör även vara av intresse för förvaltningsledning, förtroendevalda och föräldrar.

ISBN 91-38-90069-6

Typografi och omslag: Bertil Porsfelt, LiberForm

Första upplagan, andra tryckningen

© 1981 LiberFörlag

Bohuslänningens AB, Uddevalla 1981

Innehåll

Förord	7
Mål för förskolan	9
Bakgrund	9
Socialt mål – pedagogisk verksamhet	10
Utvecklingstendenser under 1970-talet	13
Arbetsättet	14
Det pedagogiska programmet	15
Utvecklingen fortsätter	17
Förskolan och föräldrarna	21
Föräldrasamverkan – föräldramedverkan	21
Delaktighet och medansvar	21
Förutsättningar för ökad föräldramedverkan	22
Samförstånd föräldrar, förskola, samhälle?	23
Former för föräldramedverkan	23
Gruppen som pedagogiskt medel	26
Individ – grupp	26
Grupporienterad pedagogik	26
Grupsammansättningar	27
Struktur och planering	28
Kontinuitet i barnens vistelse	29
Förskolans inre verksamhet	31
Allmän inriktning	31
Arbeta, leka, lära	31
Förskolan i bostadsområdet	35
Närhet mellan hem och förskola	35
Socialt kontaktcentrum	36

Ledning och samordning av den pedagogiska verksamheten 38

Den statliga nivån 40

Den kommunala nivån 44

Sammanfattning 46

Förord

Socialstyrelsen vill med denna arbetsplan för förskolans pedagogiska verksamhet ge en kortfattad översikt av det kvalitativa utvecklingsarbete som erfarenheter från 1970-talets kraftiga utbyggnad inneburit, när det gäller förverkligandet och preciseringarna av mål och inriktning.

Under de snart tio år som gått sedan barnstugeutredningen presenterade sitt förskolebetänkande har det pågått en diskussion om och en utveckling av verksamheten. Vissa av utredningens tankar har visat sig bärkraftiga och utvecklats vidare, medan andra tankar har blivit utsatta för kritik och är aktuella att ompröva. Mycket av pedagogiskt utvecklingsarbete återstår.

Med utgångspunkt i en kortfattad redogörelse för förskolans roll i samhället, dess syften, mål och funktioner görs i skriften en sammanfattning av utvecklingstendenserna inom verksamheten under 1970-talet. Därefter följer ett antal från kvalitetssynpunkt centrala områden som särskilt behöver uppmärksammas för att en önskvärd utveckling av förskolans inre verksamhet ska kunna ske. Avslutningsvis ges vissa synpunkter på ledning och samordning av den pedagogiska verksamheten.

Arbetsplan för förskolans pedagogiska verksamhet, mål och inriktning vänder sig främst till kommunala förtroendemän, ledningspersonal och andra som ansvarar för barnomsorgens utveckling. Skriften är hållen på ett principiellt övergripande plan. Det är en förhoppning att den ska kunna tjäna som planeringsunderlag för politiskt beslutsfattande och ledning av barnomsorgens kvalitativa utveckling.

Stockholm i augusti 1981

Barbro Westerholm

Mål för förskolan

Bakgrund

Behovet av förskolan har vuxit fram som en följd av den förändring av familjens situation som det industrialiserade samhället inneburit.

Ursprunget till dagens förskola är två olika verksamheter med helt olika tillkomsthistoria och utveckling, barnkrubbor och barnträdgårdar. De förra var ett socialt nödtvång för fattiga barn vars mödrar var tvungna att förvärvsarbete för sin försörjning. De senare tillkom inom medel- och överklassen för att stimulera barns utveckling.

Utbyggnaden av deltidförskolan – barnträdgårdar/lekkolor/deltidsgrupper – har pågått under hela 1900-talet och aldrig varit föremål för något direkt ifrågasättande. Daghemmens framväxt däremot har skett under starkt motstånd, understött av forskning som varnat för institutionaliserad barnomsorg. I grunden var dock frågan på ett avgörande sätt knuten till attityder om kvinnans ställning i familjen och i samhället. Frågan diskuterades med större eller mindre kraft ända från 1930-talet.

Inte förrän i mitten av 1960-talet gav dock diskussionen om ett ökat ansvarstagande från samhällets sida för barnomsorgen resultat. Då hade behovet av arbetskraft ökat markant, och den framväxande opinionen för jämställdhet mellan könen och kvinnors rätt till förvärvsarbete hade vuxit sig stark.

År 1968 tillsattes barnstugeutredningen med uppdrag att utreda förskolans kvalitativa aspekter, dess mål, innehåll, arbetssätt och organisation.

Statsmakterna har slagit fast att dagens förskola, daghem och deltidgrupper, ska syfta till att i samarbete med hemmet erbjuda en stimulerande och trygg miljö för barns fostran och utveckling. Daghemmen ska organiseras så att föräldrarna kan förvärvsarbete eller studera.

En av det senaste årtiondets viktigaste reformer inom familjepolitiken är satsningen på full utbyggnad av barnomsorgen för barn 0–12 år med förvärvsarbetande eller studerande föräldrar, samt allmän

förskola för sexåringar och rättigheten för barn med behov av särskilt stöd att få plats i förskolan före sex års ålder.

Förskolan har utvecklats som en del av socialförvaltningarnas verksamhet. Inriktningen av samhällets sociala omsorg har under senare år förändrats mot ett alltmer allmänt och strukturellt arbete. I takt med denna utveckling har barnomsorgen kommit i blickpunkten som ett medel att generellt förbättra villkoren för barn och barnfamiljer.

Socialt mål – pedagogisk verksamhet

I socialtjänstpropositionen (1979/80:1) framhålls de demokratiska samhällsmålen trygghet, jämlikhet, solidaritet och medansvar som grundläggande principer för socialtjänsten och därmed för barnomsorgen.

SoL 1 §

Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor och
- aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Strävan mot den ökade demokratiseringen av arbetsliv och samhälle har till syfte att ge möjligheter för både kvinnor och män att delta i arbetsliv och samhällsliv och påverka samhällsutvecklingen. Detta är ett grundläggande jämställdhetskrav. Möjligheten för familjen till ekonomisk trygghet är också beroende av att båda föräldrarna på ett jämlikt sätt kan bidra till familjens försörjning. En kvalitativt god barnomsorg blir därmed av avgörande betydelse för att detta mål ska kunna uppfyllas.

Barnomsorgen ska bidra till goda uppväxtvillkor för barnen. Den har ansvar för att ge barnen trygghet och en stimulerande utvecklingsmiljö.

Förskolan vänder sig till alla barn men har ett särskilt ansvar för de svagare grupperna i samhället och ska därmed verka för jämlikhet och solidaritet. De sociala eller samhälleliga målen är den övergripande utgångspunkten för förskolans utformning.

De pedagogiska målbeskrivningarna för förskolans verksamhet utarbetades av barnstugeutredningen. De kan ses som en konsekvens av samhällsmålen. Barnstugeutredningen formulerade förskolans mål som att den tillsammans med hemmet ska skapa goda förutsättningar för varje barns utveckling, att fostra barnen till goda samhällsmedborgare utifrån en demokratisk människosyn. I socialtjänsten har dessa målbeskrivningar lyfts fram som giltiga för all omsorg som riktar sig till barn och ungdom.

- Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser för att rikt och mångsidigt utveckla sina känslor och tankemässiga tillgångar.
- Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och till samverkan med andra, i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.
- Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att söka och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

(SOU 1972:26)

Att förskolan har sociala mål ska innebära att den arbetar med barnets hela utveckling utifrån förståelse av den situation som barnet befinner sig i utanför och inom förskolan. En sådan strävan kallas ibland helhetssyn. Förskolans pedagogiska verksamhet är arbetsinstrumentet – medlet – för ett förverkligande av den sociala målsättningen. Förskolan bedriver alltså en pedagogisk verksamhet utifrån ett socialt mål.

Barnstugeutredningen utvecklade sina målbeskrivningar ytterligare genom att införa de tre integrerade begreppen jagutveckling, kommunikation, begreppsbildning som delområden för den pedagogiska verksamheten. Dessa tre begrepp fick, genom att de ansågs stå för en mer dynamisk syn på barns utveckling, ersätta den mer tradi-

tionella indelningen i fysisk, social, emotionell, intellektuell och språklig utveckling.

Målen för förskolan, som ska vara utgångspunkten för den inre verksamheten, är av övergripande och generell art, formulerade i stort sett i invändningsfria termer som kan ge utrymme för olika tolkningsmöjligheter. Intresse motsättningar och konflikter av ideologiskt slag kan döljas i de gemensamma målen. Behovet av att diskutera konkretiseringen av de övergripande målen till en praktisk nivå är en angelägenhet av största vikt för verksamheten. Detta är en diskussion som behöver föras både av personal och föräldrar och på kommunalt ansvarig nivå.

Utvecklingstendenser under 1970-talet

Den senaste genomgripande utredningen inom förskoleområdet är 1968 års barnstugeutredning som utkom med sitt betänkande 1972. Den tillsattes främst för att utreda den inre verksamheten i daghem och lekskolor och pröva förutsättningarna för en allmän förskoleverksamhet.

Barnstugeutredningens omfattande utredningsarbete har i hög grad påverkat förskolans pedagogiska verksamhet, dess organisation, innehåll och arbetssätt. Det har också legat till grund för utformningen av personalens utbildning. Den teoretiska modell byggd framförallt på utvecklingspsykologi som utredningen formulerade har dominerat forskningen inom området de sista tio åren.

Den förskolepedagogiska debatten fick en betydande och nyskapande utgångspunkt med barnstugeutredningen. Mycket av det som fördes fram har haft bestående värde och utvecklats vidare, vissa förskjutningar av tyngdpunkter har skett, andra tankar har blivit utsatta för kritik och är aktuella att ompröva.

Det demokratiska synsätt på barns fostran som barnstugeutredningen formulerade utgör en viktig grund för förskolans arbete. Arbetslagstanken, syskongruppsidén vill uttrycka en demokratisk princip. Detsamma gäller det förhållningssätt mellan vuxna och barn som utredningen valde att kalla dialogpedagogik. Den öppenhet för föräldrarnas delaktighet i verksamheten som barnstugeutredningen visade har också haft värde.

Utredningen hade också en stor uppgift och ambition att undanröja attityder och synsätt som präglat den tidigare tudelningen av barnomsorgen i daghem som socialt nödtvång och lekskola som pedagogisk verksamhet. Den nya förskolan skulle ha samma målsättning för alla barn oavsett verksamhetsform och vistelsetider. Tanken var att de båda verksamhetsformerna allteftersom utbyggnaden tillät det helt skulle integreras.

Under de snart tio år som gått sedan förskolebetänkandet presenterades har erfarenheter från fält, forskning och försöksverksamheter samlats. Det har pågått en debatt om och en utveckling av verksamheten. Den utveckling som nu sker inom förskolan avseende innehåll och arbetssätt talar om ett behov av en ökad struktur, bättre planering av verksamheten och en mer aktiv barnuppföstran utifrån en demokratisk människosyn, om en socialt fostrande pedagogik, om inlärning genom arbete och lek i för barnen meningsfulla sammanhang, om barns och vuxnas funktioner i verksamheten. Föräldrarnas delaktighet och medansvar betonas ytterligare. Ett nytt intresse för barnomsorgens historiska bakgrund och traditioner gör sig också märkbar. Förskolan som kulturförmedlare samt gruppen som pedagogiskt medel hävdas. Behovet av att förskolans pedagogiska program ges ett klarare preciserat innehåll har från flera håll påtalats.

Arbetssättet

Barnstugeutredningen föreslog att förskolans arbetssätt definieras som "dialogpedagogik". Denna pedagogik borde enligt utredningen ses som ett förhållningssätt mellan den vuxne och barnet.

Detta förhållningssätt skulle vara präglad av respekt för barnet som unik kunskapssökande varelse. I dialogpedagogiken skulle barn och vuxna gemensamt utforska och upptäcka omvärlden och därvid påverka varandra genom ett ömsesidigt givande och tagande. Större vikt lades vid samspeletsprocessen än vid slutgiltiga resultat. Genom ett lyhört engagemang inför barnet stimulerar den vuxne till nya upptäckter utifrån barns visade intresse och tidigare erfarenheter. Den fysiska miljön i förskolan borde enligt utredningen utveckla barns självständighet och nyfikenhet genom att stort utrymme gavs för barns egna initiativ, val av aktiviteter och mänskliga kontakter.

Som pedagogisk metod har förverkligandet av dialogpedagogiken i praktiken inneburit svårigheter. Personalen har ibland känt en osäkerhet inför sin egen roll gentemot barnen. Eftersom dialogpedagogiken, av barnstugeutredningen byggd på teorier om individorienterad utvecklingspsykologi, som metod gav knapphändig vägledning för arbete i grupp, har den kommit att upplevas som personalkrävande

och arbetsam. Personalen hinner inte alltid stimulera enskilda barn i den utsträckning som förutsätts. Risken för en kaotisk situation finns där starka och självständiga barn med förmåga att ta för sig av förskolans utbud och aktiviteter gynnas. Det finns skäl att anta att dialogpedagogiken så som den kommit till uttryck inte tillräckligt uppmärksammat att barn kommer till förskolan från skilda socioekonomiska miljöer, med olika livsvillkor. Insikten om just detta bör vara en avgörande grundförutsättning för att förskolans mål och syfte ska kunna uppfyllas.

Det individualistiska perspektivet kan avhålla personalen från att aktivt och medvetet gå in i barngruppernas verksamhet och arbeta med hela eller delar av gruppen. Det finns därför en risk för att dialogpedagogiken i praktiken blivit en alltför långt gången "fri fosteran" med en alltför passivt avvaktande vuxenroll.

Dialogpedagogiken, så som den kom att tolkas och utformas i förskolan, har väckt debatt och utsatts för kritik. Denna debatt har varit värdefull för den utveckling av arbetssätt och innehåll i förskolan som blivit tydligare under senare år. Socialstyrelsen är av den uppfattningen att de demokratiska grundvärderingar och den människosyn som präglar dialogpedagogiken är helt avgörande för förskolans verksamhet och syfte, men att begreppet dialogpedagogik förlorat i aktualitet som något specifikt för förskolans arbetssätt.

Det pedagogiska programmet

Barnstugeutredningen hade en klar hållning avseende innehållet i förskolans verksamhet. Detta borde enligt utredningen inte bindas till några fastlagda läroplaner. Barnens erfarenheter, egna intressen och fria val skulle i huvudsak vara vägledande för den inre verksamheten. Leken och skapandet är barnens viktigaste uttrycksformer och skulle ges stort utrymme i förskolan.

Barnstugeutredningen föreslog därför att ett antal aktivitetsområden borde kunna tillgodoses inom förskolans pedagogiska program. Dessa aktivitetsområden omfattade sådant som musik, rollek, bygglek, bildframställning etc. Men även de dagliga vårdsituationerna och vardagsrutinerna omkring tex måltiderna och vilan skulle ingå i det

pedagogiska arbetet. Därmed gjorde barnstugeutredningen det viktiga klargörandet att förskolans pedagogiska verksamhet måste ses i ett brett dynamiskt perspektiv, att dess huvudsyfte var fostran i vidaste bemärkelse utifrån en helhetssyn på barns behov, till skillnad mot t ex skolans mera snävt undervisande. Socialstyrelsen anser att detta breda pedagogiska synsätt på barns fostran är en av förskolans viktigaste grundprinciper.

Aktivitetsområdena föreslogs av utredningen finnas tillgängliga i den fysiska miljön genom ett antal "aktivitetsstationer", där material inom respektive område fanns samlat, lätt tillgängligt för barnen. Aktivitetsstationerna kunde vara dels fast arrangerade, dels tillfälliga, allt efter barns och vuxnas aktuella intressen. Syftet var att barnen fritt skulle kunna utnyttja miljön på ett självständigt sätt.

Systemet med aktivitetsstationer har i den förskolepedagogiska debatten mött kritik, därför att de i kombination med ett alltför ostrukturerat arbetssätt kommit att fungera splittrande i verksamheten. Att material för olika verksamheter finns samlat på ett för barnen överskådligt sätt är ganska självklart, detta gäller kanske främst material för den fria leken och skapandet. Men att ha ett alltför stort utbud av valmöjligheter när det gäller uppdukade aktiviteter utan möjlighet till direkt vuxen ledning kan få negativa konsekvenser för verksamheten. Många barn har svårt att få grepp om en sådan miljö och behöver då mycket mer vuxenkontakter än beräknat. Om det uppstår svårigheter eller konflikter vid en aktivitetsstation kan barnen avbryta aktiviteten och gå till nästa aktivitetsstation. Kritiker har varnat för en ytlig och konsumistisk aktivitetssyn. För självständiga barn med förmåga att utnyttja denna typ av miljö kan den fungera stimulerande, men för andra barn kan den här miljön fungera på ett passiverande eller oroande sätt. Socialstyrelsen har i andra sammanhang redan tidigare tagit avstånd från idén med de stora lekhallarna inredda med aktivitetsstationer, eftersom de i praktiken inte fungerade tillfredsställande trots intensiva försök från personalens sida.

Debatten om förskolan har länge rört sig om organisatoriska faktorer såsom personaltäthet och barngruppernas sammansättning och storlek. Frågor kring mål, innehåll och arbetssätt har nu fått stor aktualitet. Mycket av det pedagogiska utvecklingsarbetet återstår. Det finns idag ett från olika håll klart uttalat behov av att förskolan

ges ett klarare pedagogiskt program med ett mer preciserat innehåll som kan bidra till en jämnare kvalitativ utveckling av förskolans inre verksamhet. Socialstyrelsen ser detta som en mycket angelägen uppgift.

Utvecklingen fortsätter

Barnomsorgens utbyggnad och alla de frågor som därmed väckts har inneburit att den pedagogiska debatten på ett livligt sätt kommit att bedrivas såväl inom förskolan som i massmedia, studiecirklar etc under senare år. Genom att allt fler barnfamiljer får del av förskolans verksamhet och får stöd därifrån i sin fostrarroll, har barns uppväxtvillkor uppmärksammats på ett helt annat sätt i samhället. Ansvariga för förskolans verksamhet måste tillsammans med barnomsorgspersonal och föräldrar diskutera frågor som rör barns fostran, verksamhetens inriktning, miljöutformningen etc.

Frågan om barns fostran är i hög grad värderingsstyrd och utgår från ideologier om människa och samhälle, historia, kulturmönster och samhällssträvanden. Värden och ideal är i stor utsträckning tidstypiska genom sin nära koppling till samhällsutvecklingen. Därför kommer debatten om barnens fostran som under senare tid inte minst omfattat förskolans verksamhet ständigt att vidareutvecklas och tyngdpunkter i den att förskjutas från tid till annan.

Barnstugeutredningens förslag bidrog till en markant kvalitetshöjning av daghemmen. Personalens lagarbete och de åldersblandade barngrupperna är tex nu väl etablerade och erfarenheterna från denna organisation är goda. Intresset ökar alltmer för en utvidgning av syskongrupperna till att även omfatta såväl småbarnen som skolbarnen. Detta är en naturlig vidareutveckling av barnstugeutredningens tankegångar.

De ökande erfarenheterna från verksamheten som de sista årens omfattande utbyggnad inneburit har medfört att en rad nya frågeställningar och problemområden behöver analyseras. En del av dessa har fått bilda utgångspunkter i denna arbetsplan för förskolans mål och inriktning av den pedagogiska verksamheten.

En första sådan gäller frågan om barns olika livsvillkor. I Sverige kvarstår trots fördelningspolitiskt reformarbete stora skillnader i såväl materiellt som socialt välstånd mellan olika samhällsklasser och grupper. Ekonomi, klasstillhörighet, arbetsfördelning, boendemiljö, kulturell bakgrund, fritidsinnehåll etc påverkar familjen och bestämmer barns uppväxtförhållanden.

Förskolan har ett lagstadgat särskilt ansvar för de svagare grupper i samhället och ska särskilt se till deras situation. Först och främst genom att i utbyggnadsskedet kunna erbjuda de barn som bäst behöver det plats först i förskolan, men också genom att utifrån de övergripande målen om demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet utforma den inre verksamheten så att den fungerar bra för alla barn. Därför blir frågan om barns olika livsvillkor och om hur arbetssätt och innehåll utformas i förhållande till detta en avgörande kvalitetsfråga.

Denna fråga har under senare år fått en allt tydligare betoning och mycket av utvecklingstendenserna inom verksamheten är kopplade hit. Barn kommer inte jämlika till förskolan. Det fria arbetssätt som förespråkats för förskolan, i stor utsträckning byggt på barnens egna initiativ och val av aktiviteter, har i den förskolepedagogiska debatten kritiserats för sin tendens att i praktiken fungera på de starkare barnens villkor snarare än tvärtom.

Omflyttningarna och den omfattande nybyggnationen under 1960-talet har lett till en ökad social segregation i bostadsområdena. Principen om närhet mellan hem och förskola innebär att ett bostadsområdes sociala profil får stark genomslagskraft i förskolan. Behovet av att tillämpa en flexibel resursfördelning i kommunerna så att extra resurser styrs dit de bäst behövs har påtalats av socialstyrelsen. Bostadssegregationens betydelse för hur barnomsorgen ska utformas och bedrivas och de konsekvenser denna har för arbetssättet i förskolan har kommit att bli en fråga som fått allt större uppmärksamhet.

En annan fråga av betydelse är den som rör riskerna för att förskolan ska komma att utgöra ännu en institutionaliserad isolerad sektor i samhället. Hur förskolan ska utformas för att motverka detta är också en viktig kvalitetsfaktor som aktualiserar frågor runt förskolans lokalisering, miljö och material, innehållet i verksamheten, hur föräldramedverkan utformas, samverkan med kulturinstitutioner, arbetsliv, skolan etc.

Ytterligare ett problem som måste få allt större uppmärksamhet är de svårigheter som det innebär att bedriva en pedagogisk, dvs målrelaterad, verksamhet med struktur och aktiv planering när många av barnen p g a sina föräldrars skiftande arbetstider kommer och går till daghemmet på olika tider. Här behövs insatser göras för att öka stabiliteten och kontinuiteten i verksamheten och i barnens vardag.

Debatten omkring förskolans innehåll under senare tid har även rört mer renodlat inlärningsmässiga aspekter. Detta har främst gällt om de äldre förskolebarnens sociala och intellektuella kapacitet tagits tillvara. Verksamheten i daghem och i deltidsgrupper ger genom de två organisationsformerna olika förutsättningar även om mål, innehåll och arbetssätt förutsätts vara desamma. Innehållet i den allmänna förskolan för 6-åringarna behöver, oavsett i vilken verksamhetsform den bedrivs, ges en större enhetlighet ifråga om pedagogiskt program.

Idag anser många att barnstugeutredningen alltför mycket betonade det enskilda barnets utveckling på bekostnad av ett mer grupporienterat synsätt. Man har också menat att barnstugeutredningen inte tillräckligt relaterat arbetssätt till någon uttalad uppfattning om förskolans uppgift i samhället och att man alltför mycket såg förskolan som en isolerad barnvärld.

Barnstugeutredningens princip om ett antiauktoritärt och ömsesidigt förhållande mellan barn och vuxna i förskolan har ibland lett till en rädsla för att fostra barn och leda arbetet genom struktur och aktiv planering.

Det finns skäl att tro att man genom bättre planering och ledning kan ge förskoleverksamheten tydligare struktur. Detta kan minska problem som man upplevt kring enskilda barn som inte kunnat utnyttja valfriheten. Morgonsamlingar, aktiv och tydlig planering av den dagliga verksamheten, indelning av barnen i arbetsgrupper med en vuxen som huvudansvarig är exempel på beprövade arbetsmetoder som ger ett mer strukturerat arbetssätt som kan göra förskolevardagen mer trygg, stimulerande och väl fungerande.

Om barn och vuxna ska trivas måste det man arbetar med vara meningsfullt. Liksom i samhället i övrigt behöver barn ha en funktion i förskolan och erfara att de är delaktiga i de vuxnas liv. För att barnen

ska kunna bli goda samhällsmedborgare krävs att de fostras att känna ansvar för verksamheten och den grupp de tillhör. Vardagssysslor såsom matlagning, städning, trädgårdsskötsel, reparationer, ärenden av olika slag är viktiga inslag där barn och vuxna kan samarbeta och ta gemensamt ansvar. Sådana sysslor är också värdefulla från pedagogisk synpunkt genom att de skapar rika inlärningstillfällen i naturliga sammanhang. Genom att på detta och en rad andra sätt göra barnen aktivt delaktiga i ändamålsenliga sysselsättningar och genom en medvetet påverkande vuxenroll kan förskolan bli en mer stabil och utvecklande miljö och problem hos enskilda barn och även vuxna förebyggas eller minskas.

Förskolan och föräldrarna

Bland det allra viktigaste, om förskolan ska kunna fylla sin uppgift och vara en god uppväxtmiljö för alla barn, är att föräldrarna blir delaktiga i verksamheten. Föräldrarnas roll bör vara aktiv och bygga på medansvar.

Ett omfattande arbete återstår när det gäller att öka föräldrarnas medverkan och inflytande över verksamheten. Detta tillhör idag en av förskolans angelägnaste utvecklingsområden.

Föräldrasamverkan – föräldramedverkan

Bättre än den ofta använda ”föräldrasamverkan” klargör termen ”föräldramedverkan” att det inte är fråga om att föräldrarna i första hand ska informeras eller tas om hand av personalen utan att det i stället gäller deras rätt till inflytande över verksamheten. En förskjutning mot en sådan mer tydlig, aktiv och inflytelserik roll har utvecklats ur de senaste årens diskussion om innebörden av ett föräldradeltagande i förskolan. Det är dock fortfarande i långa stycken oklart vad denna föräldramedverkan ska avse, vilka förutsättningar som måste uppfyllas för ett förverkligande samt – icke minst – var gränserna för föräldrarnas inflytande går.

Delaktighet och medansvar

En utvärdering av forskning och försöksverksamhet på området visar att föräldramedverkan är något som hittills stött på stora svårigheter vad gäller att finna sitt innehåll och sin form. En möjlig tolkning av resultaten är att man förbisett betydelsen av att definiera föräldrarnas roll i termer av delaktighet och medansvar. I nu pågående försök och modeller med föräldramedverkan har föräldrarna en klarare roll dels i

form av deltagande i det praktiska vardagsarbetet, dels i planering och beslut kring verksamheten.

Förhoppningsvis kommer dessa försöksverksamheter att kunna visa hur man kan utveckla och stärka föräldrarnas inflytande i förskolan. Behovet av fortsatt kommunalt utvecklingsarbete efter dessa linjer är stort.

Förutsättningar för ökad föräldramedverkan

Personalens utbildning

Hur personalen i sin utbildning förbereds för vad yrkesrollen innebär i förhållande till föräldrarna är en viktig fråga som behöver uppmärksammas mer. Ett aktivt föräldrasamarbete är i hög grad beroende av personalens kunskaper och engagemang. Det är därför nödvändigt att denna fråga ges stort utrymme såväl i grundutbildning som i fortbildning.

Självbestämmande för enskilda förskolor

En relativt långt gående frihet för den enskilda förskolan att själv bestämma över ekonomiska, organisatoriska och pedagogiska frågor är naturligtvis en viktig förutsättning för föräldrainflytande. Allt fler förskolor ges nu möjlighet att tillämpa sk rambudget för verksamheten, vilket förbättrar möjligheten för föräldrar och personal att tillsammans planera för utnyttjandet av de tilldelade resurserna och därmed ge ett reellt innehåll för föräldrarnas delaktighet, medansvar och inflytande över verksamheten.

Arbetsätt och organisation

En analys av hur olika arbetsätt och organisationsprinciper främjar eller motverkar föräldrarnas aktiva deltagande är angelägen. Det är troligt att ett arbetsätt som bygger på att man tillsammans utför nödvändiga vardagssysslor och att man har kontakt med arbetsliv och samhällsliv underlättar föräldradeltagande.

De utvidgade syskongrupperna innebär att barnen vistas i sam-

ma barngrupp under hela förskoleåldern och även efter skolstarten. Ett viktigt argument för en sådan gruppammansättning är att personal och föräldrar kan satsa på ett samarbete som inte behöver avbrytas av ett eller flera gruppbyten.

En annan organisatorisk faktor av betydelse i detta sammanhang är förskolornas utformning, storlek och läge. Principen att barnomsorgen ska bedrivas bostadsanknutet i relativt små anläggningar som ger överblickbar och naturlig miljö har betydelse för föräldrarnas möjligheter och intresse att delta.

Samförstånd föräldrar, förskola, samhälle?

En känslig och svår fråga är analysen av de motsättningar som finns inom förskolan samt mellan förskolan och samhället. Det råder ingen total intressegemenskap i vårt samhälle och alla förmår inte hävda sina intressen lika starkt. På vems villkor sker ytterst ett föräldrainflytande i förskolan, samhällets, personalens eller de "starkaste" föräldrarnas? Om det blir uttalade konflikter mellan personal och föräldrar, eller mellan föräldrar, vem har då sista ordet? Dessa problem kan gälla såväl övergripande värderingar och målsättningsfrågor som ställningstaganden till enskilda frågor.

Vad som här antytts som problem får inte förstås som argument mot ett föräldrainflytande i förskolan. Det ligger dock i sakens intresse att förutse hinder och svårigheter. Samarbetssträvanden inom barnomsorgen, såväl inom personalgruppen och föräldragruppen som med andra intressenter måste bygga på insikten att i dagens barnomsorg bryts många intressen. Samarbete kan inte alltid betyda enighet. Det är väsentligt att personalen i sin utbildning och fortbildning ges en beredskap och medvetenhet inför såväl skenbara som verkliga konflikter, dess uppkomst och orsaker, i barnomsorgen och i samhället.

Former för föräldramedverkan

I syfte att stödja föräldrarnas möjligheter till medansvar och delaktighet i förskolans verksamhet krävs en diskussion om formerna och innehållet för föräldrarnas deltagande i förskolan.

Genom att föräldramedverkan ges en fastare form och ett klarare angivet innehåll, kan föräldrarnas roll i förskolan göras tydligare både för dem själva och för personalen. Risken för att föräldrasamarbetet tas över och blir dominerat av vissa föräldrar medan andra lämnas utanför minskar om man kan enas om en samarbetsmodell med en klar organisatorisk struktur som omfattar all personal och samtliga föräldrar i förskolan. Invandrarfamiljernas speciella problematik avseende språksvårigheter, deras behov av tolkhjälp etc bör i detta sammanhang särskilt uppmärksammas.

Av stort intresse är försöken med formaliserat föräldrainflytande som även innefattar ett deltagande från föräldrarnas sida i förskolans dagliga verksamhet. Sådana modeller prövas för närvarande i distrikt eller hela kommuner och anger en generell miniminivå för föräldrasamarbete för såväl personal som föräldrar. Erfarenheter från dessa försök visar att kontinuitet och schemaläggning är en viktig grund vid utformningen av samarbetsmodeller. Föräldrarnas egen medverkan i det dagliga arbetet i förskolan utgör basen i föräldrasamarbetet. Detta är bl a nödvändigt för att de utifrån egen kunskap och erfarenheter ska kunna medverka vid beslut och planering.

I en modell som föreslagits av barnomsorgen (SOU 1980:27) och som nu prövas i större omfattning och som givit ett nästan hundra procentigt föräldradeltagande har följande organisation tillämpats:

- schemalagd föräldramedverkan i det dagliga arbetet i barngrupp (cirka 2–4 dagar per barn och år)
- föräldradeltagande i planeringsgrupp med personalrepresentant samt 3–4 föräldrar efter rullande schema (cirka 1 gång/ månad)
- föräldraträffar för samtliga föräldrar med personalrepresentanter där planeringsgruppens förslag förankras (varierande antal per år).

Genom att planeringsgruppen arbetar efter en relativt standardiserad dagordning med fasta rubriker innefattandes tex planering av aktiviteter, normer och regler, eventuella inköp, frågor kring vardagssituationer i förskolan etc, ges samarbetet en tydligare innebörd för alla parter.

Föräldrasamarbete i förskolan bör inte ses endast som en allmän ambition. Ett visst mått av ledning och stödjande ramar torde vara

nödvändigt för att en utveckling ska kunna växa fram. Socialstyrelsen rekommenderar därför kommunerna att arbeta fram och pröva modeller för ett mer organiserat föräldrainflytande i förskolans verksamhet.

Gruppen som pedagogiskt medel

Individ – grupp

Något som under de senaste åren uppmärksamrats inom förskolan är att man vid utformningen av arbetssätt och innehåll i verksamheten i relativt ringa utsträckning utgått från förskolan som kollektiv miljö för barn och vuxna.

Strävan mot ett antiauktoritärt förhållningssätt och individualisering i förskolan har lett till att tyngdpunkten i huvudsak legat på relationen barn–vuxen.

Den nyansering och fördjupning av relationen mellan barn och vuxen som betonandet av det dialogpedagogiska förhållningssättet kan leda till är av stort värde. Men samtidigt som det är nödvändigt att barnen får stöd och stimulans att utvecklas som individer, är det viktigt att de för sin sociala utveckling och fostran också får hjälp att utvecklas som medlemmar i en grupp.

Eftersom dialogpedagogiken kommit att betona det individuella perspektivet – relationen mellan i huvudsak två personer – och ge knapphändig ledning för arbete i barngrupp, får personalen inte tillräcklig kunskap om hur en balans mellan individ och grupp kan upprättas. Det är ur spänningen mellan det enskilda barnets och barngruppens intressen som förskolans arbetssätt bör utvecklas. Behovet av forskning och utvecklingsarbete om gruppens funktion för den sociala utvecklingen är stort.

Grupporienterad pedagogik

Många traditionella förskoleaktiviteter där hela eller delar av barngruppen gör samma sak samtidigt, typ samlingar, sångstunder, eller att samlas kring en gemensam uppgift är gemensamhetsskapande och ger social träning och övning. Efter barnstugeutredningen blev sådana aktiviteter ett mer sällan förekommande inslag i förskolans verksamhet. Tyngdpunkten på de fria valen initierade av barnen själva

gjorde att denna typ av verksamhet förlorade i aktualitet.

Gruppen som fostrande och gemensamhetsskapande trygghetsfaktor börjar nu återfå en roll i förskolans arbetssätt. Genom att barngruppen samlas vid olika tillfällen under dagen lär sig barnen successivt nödvändiga regler för gruppsamvaro, ansvar och solidaritet, att tala och lyssna i gruppen etc. De får uppleva kraften och dynamiken som finns i en grupp där olika erfarenheter och intressen bryts mot varandra och där alla kan bidra till helheten. Detta ger gruppkänsla och samhörighet. För skapande verksamheter som t ex drama, dans, lekar, musikutövning, högläsningstunder och berättarstunder är kunskaper om och insikter i hur man arbetar med barngrupper av stor vikt.

Gruppsammansättningar

Den ökande medvetenheten om gruppen som pedagogiskt medel har lett till att olika typer av gruppsammansättningar nu börjar prövas i verksamheten. Variationerna är många, men några framträdande drag kan redovisas.

De åldersblandade barngrupperna i daghemmen, antingen det gäller den vanligaste typen med barn i åldern 0–2 och 3–6 år eller den utvidgade med barn 0–9 eller 12 år, utgör utgångspunkten och den fasta basen för gruppen. Denna typ av gruppsammansättningar har inneburit klara fördelar för förskolans syften och arbetssätt. En barngrupp eller två samverkande barngrupper kan vara den större enhet som samlas vid möten, morgonsamlingar, måltider eller liknande. Dessa gruppsammankomster måste vara väl förberedda av personalen.

En annan typ av gruppsammansättning inom syskongruppen som nu prövas vid många förskolor är de mindre enheterna på cirka 4–5 barn i olika åldrar. Dessa mindre gruppenheter har en inom personalgruppen som huvudansvarig. Ofta har dessa grupper vissa funktioner inom verksamheten som speciella ansvarsområden. Dessa växlas mellan de olika grupperna. Det kan vara matlagningen, städningen, att sköta växter och odlingar etc. Den huvudansvarige inom personalgruppen får lättare att följa, stimulera och påverka "sina" barns utveckling, behov och särskilda intresseområden. Inom denna

mindre enhet kan barnen också ta ett större ansvar för varandra, hjälpa den yngsta i gruppen etc. En sådan gruppindelning med ansvarsområden kan även vara lämplig vid deltidsgupper och fritidshem, fastän barnen där oftast har en mer likartad ålderssammansättning.

I åldersblandade barngrupper förekommer nu allt oftare de sk tvärgrupperna, där barn i samma ålder eller likartad utvecklingsnivå inom en eller från flera syskongrupper samlas för speciell verksamhet. En vanlig sådan är t ex tvärgrupp med barn som ska börja skolan till hösten. De får utgöra en egen grupp och samlas regelbundet för särskilt riktad verksamhet. Tvärgrupper där barnen kommer från flera mindre näraliggande förskolor förekommer också och är särskilt viktigt om det endast finns ett fåtal barn i samma ålder vid den egna förskolan. Tvärgrupperna kan också användas för olika teman och intresseområden som kan utvecklas och fördjupas inom gruppen och som utgår från en likartad mognad och utvecklingsnivå hos barnen.

Utvecklingen av ett mer grupporienterat arbetssätt befinner sig generellt på ett experimenterande stadium. Några säkrare erfarenheter finns ännu ej att tillgå. Den allmänna tendensen måste dock tillmätas stort intresse. Behovet av försöksverksamhet och utvecklingsarbete är nu angeläget inom området. Gruppen som pedagogiskt medel borde även vara ett område för intensifierade grundutbildnings- och fortbildningsinsatser.

Struktur och planering

Förskolan bör kunna erbjuda barnen en genomtänkt och väl planerad pedagogisk verksamhet. Varje förskola bör ha en plan över verksamhetens innehåll som visar hur det pedagogiska programmet ska genomföras. På vilket sätt detta görs måste bli en fråga för varje personalgrupp att ta ställning till tillsammans med barn och föräldrar, eftersom det är beroende av och måste utgå från förutsättningar och behov som finns inom den aktuella barngruppen och tillgängliga resurser. Planeringen, som görs för kortare eller längre tid, underlättas genom medvetna grupsammansättningar, då man därmed kan utgå från aktuella behov och tidigare verksamhetsområden för de

olika barngrupperna, samt avpassa innehållet på ett lämpligt sätt.

En ökande grupporientering av verksamheten med en aktivare vuxenroll får inte innebära ett förnekande av barns behov av att också fritt kunna utveckla sina egna lekar och skapande i riklig mängd. Att den fria leken ges stort utrymme vid planeringen av den dagliga verksamheten är en given förutsättning för förskolans arbetssätt.

Den lämpliga avvägningen mellan struktur och frihet, planering och improvisation varierar sannolikt från tid till annan i en barngrupp och mellan olika barngrupper.

Vissa barngrupper behöver en mer strukturerad verksamhet och ledning än andra. Barnens självständighetsfostran bör dock alltid innefatta att de får hjälp att utveckla solidaritet, samarbetsförmåga, ansvar, kamratlighet och gemenskap inom en grupp.

Man kan anta att en mer strukturerad verksamhet ger förutsättningar för ökad trygghet och stabilitet i barngruppen. Detta är särskilt viktigt om verksamheten utsätts för påfrestningar av olika slag såsom personalbyten, oroliga barngrupper etc, men också när nya barn kommer till gruppen eller när nya verksamhetsformer och nytt innehåll ska prövas. Vid dessa tillfällen behöver personalen knyta barnen närmare sig och varandra. Strukturering kan då vara ett värdefullt medel.

Kontinuitet i barnens vistelse

Antalet deltidsarbetande föräldrar har ökat under de senaste åren. Detta har i sin tur inneburit splittrade närvarotider för många förskolebarn med deltidsarbetande föräldrar. Barnen kan vara borta från verksamheten varannan vecka eller två till tre dagar varje vecka.

Att barnen regelbundet deltar i förskolans verksamhet är viktigt för gruppgemenskap och planering. Ju mer kontinuitet och sammanhang man strävar efter i barngruppens verksamheter desto svårare kan det bli för barn som vistas oregelbundet i förskolan och bara kommer i kontakt med osammanhängande bitar i verksamheten. Behovet av en daglig fast närvarotid för barnen i förskolan har framförts från olika håll och praktiseras också i en del kommuner.

En undersökning som gjordes av socialstyrelsen 1979 angående oregelbundna vistelsetider i förskolan visar att barn med oregelbunden vistelsetid får svårt att komma in i gruppen. Vid längre frånvaro glömmet barnen regler och rutiner vilket bidrar till ökad oro i barngruppen. Planeringen av verksamheten blir problematisk för personalen då de måste ta hänsyn till både de barn som är i förskolan och de barn som är hemma, vilket kan försvåra genomförandet av aktiviteter i och utanför förskolan.

✓ Avgiftssystemet har angetts som en orsak till oregelbunden vistelsetid. Vissa kommuner har redan eller kommer att genomföra en omläggning av avgiften till fast taxa. Flera kommuner ställer krav på att barnen deltar i verksamheten cirka 4–5 timmar per dag, fem eller minst fyra dagar i veckan. Personalen uppmanar föräldrarna att låta barnen delta också de dagar föräldrarna inte arbetar.

Frågan om kontinuitet i daghemsvistelsen har blivit allt viktigare att uppmärksamma till följd av att allt fler barn har fått oregelbundna vistelsetider. Kontinuitet är en nödvändig förutsättning för att det ska vara möjligt att bedriva en pedagogisk verksamhet. Även för barnens sociala utveckling är det viktigt att de kan få uppleva kontinuitet och sammanhang i tillvaron.

Socialstyrelsen anser därför att barnen bör vistas i daghem varje dag på bestämda tider. Tidsomfattningen kan variera men bör inte understiga 4–5 timmar per dag.

Om föräldrarna av olika skäl inte önskar att deras barn ska delta i en pedagogisk verksamhet av denna omfattning bör kommunen söka tillgodose dessa föräldrars behov av barnomsorg på annat sätt. Familjedaghemmen kan då utgöra en lämplig form. Det är dock viktigt att kommunen vid fördelning av platserna inte utgår snävt från föräldrarnas arbetstider. Även föräldrar med korta arbetstider bör således ha rätt att få daghemsp plats förutsatt att barnen deltar i verksamheten 4–5 dagar i veckan.

Förskolans inre verksamhet

Allmän inriktning

Att förskolans verksamhet får ett meningsfullt innehåll som i naturliga sammanhang fostrar barnen till gemenskap och solidaritet, övar deras förmåga och stimulerar fantasi och nyfikenhet inför omvärlden ligger i förskolans målsättning. Förskolan bör kunna erbjuda barnen en trygg och väl planerad vardag med en lämplig avvägning mellan struktur och frihet, planering och improvisation. I detta innefattas även att barnen får stöd, stimulans och ledning i olika förskoleaktiviteter. Detta ska ske på ett sådant sätt att det gynnar barnens personlighets- och kunskapsutveckling utifrån den demokratiska människosyn som ligger i det övergripande målet för verksamheten. Förskolans mål och inriktning av verksamheten förutsätts verka för barnets hela utveckling utifrån medvetenhet om den sociala situation barnet befinner sig i utanför och inom förskolan. Arbete, lek, inläring är begrepp på formerna som verksamheten bedrivs i. Dessa begrepp står i ett nära inbördes förhållande och kan sammantagna ge en principiell beskrivning av verksamhetsformerna. Inget förekommer oberoende av det andra. I praktiken kan man sällan skilja begreppen åt. Ur historisk synvinkel är arbetet den mest grundläggande formen för mänsklig verksamhet. Lek och inläring har uppstått och har sin naturliga plats i förbindelse med arbete. I förskolan hänger arbete och lek samman och utifrån detta kan inläring ske i naturliga sammanhang.

Arbeta, leka, lära

Det finns en risk för att barnens värld alltmer isoleras från vuxnas liv och arbete. Vad som under senare tid därför kommit att betonas när det gäller innehållet i förskolan är behovet av att barnen tillsammans med de vuxna tar del av och hjälper till med de vardagliga sysslor som är nödvändiga för verksamheten. Dit hör alla sysslor i samband med den dagliga matlagningen, disken, städningen, tvätten, reparationer-

na, arbetet med att förändra och förbättra miljön, att odla växter och utföra ärenden av olika slag.

Genom att barnen allt efter ålder och förmåga tillsammans med de vuxna får delta i olika arbetsuppgifter som är nödvändiga och betydelsefulla för alla i förskolan, lär de sig att ta ansvar och att samarbeta. De får glädjen i att vara delaktiga i något meningsfullt som inte är skilt från vuxenvärlden. Barnen känner att de betyder något väsentligt för sin förskola, för varandra och för de vuxna. De får en funktion och en uppgift i förskolan. Här finns också rika inlärnings-tillfällen inom en rad olika områden som kan bli meningsfulla för barnen genom att de sätts in i för dem begripliga och praktiska sammanhang.

Om förskolans kök, verkstäder och utemiljöer ger förutsättningar för att barn och vuxna ska kunna bruka dem tillsammans, underlättas ett innehåll och arbetssätt som lär ut något väsentligt om tillvaron.

Även om barnen inte alltid deltar själva är det värdefullt för dem att få se och uppleva vuxnas arbeten och verksamheter omkring sig såväl inom som utanför förskolan, genom att det berikar och ger näring åt deras lekar och skapande verksamheter.

Förskolan bör lägga stor vikt vid skapande verksamhet eftersom det är av betydelse för barnens kreativa och emotionella utveckling. I skapande verksamhet utvecklas barnens förmåga att genom sina sinnen skaffa sig kunskap om omvärlden och uppmärksamma och urskilja allt fler nyanser.

Färg, lera, trä och annat förbrukningsmaterial för skapande verksamhet, samt material som uppmuntrar till samlek och kan användas på ett varierat och fantasifullt sätt utgör en given del av basutrustningen i förskolan. Det gör också ett rikligt urval av böcker och bilder. Däremot finns det anledning till återhållsamhet inför mycket av det sk pedagogiska material som nu produceras för förskolan i stor omfattning. I viss utsträckning kan sådant material vara ett hjälpmedel, men det finns risk för att det blir till konstlade individuella sysselsättningar utan något meningsfullt innehåll. Naturligt lekmateriale kan sannolikt bidra till friare lek och skapande.

Behovet av en utveckling och en medvetenhet om kultur i förskolan med inriktning på mångfald och kvalitet är särskilt stort genom att barnen ofta utsätts för en spekulativ kommersiell kulturpåverkan av

ensidigt, torftigt och undermåligt slag. Den kunskap och de resurser som finns på olika lokala kulturinstitutioner som bibliotek, muséer och kulturföreningar bör kunna vara ett stöd för personalen i detta sammanhang liksom att förskolan utvecklar ett samarbete med enskilda och grupper av kulturarbetare.

Leken i alla sina former är av central betydelse i förskoleåldern och ett av barnens viktigaste uttryckssätt. Uttrycket "barn leker det vuxna gör" är en beskrivning av den koppling som finns mellan arbete och lek. Leken blir med denna utgångspunkt ett sätt för barnen att träna sig inför sina framtida roller i kultur- och samhällsliv. En annan syn på lekens betydelse för barns utveckling betonar den som ett medel att bearbeta problem och konflikter. Barns behov av varandra och att i leken utveckla betydelsefulla relationer sinsemellan är också av stor vikt.

Under senare tid har i den pedagogiska debatten som rör förskolan påpekats behovet av att ge näring åt leken. Barnen behöver en omgivande verklighet som ger stoff till deras lekar. Idag består den för många barn i alltför hög grad av ett verklighetsfrämmande TV-utbud. Därför är det viktigt att förskolan kan ge barnen en innehållsrik vardag och att de får upplevelser i en varierad omvärldsorientering genom att ta del av det som finns utanför förskolan, arbets- och samhällsliv, kulturutbud och naturliv, som de sedan kan ta till sig och bearbeta i lekens form.

Den spontana leken och det fria skapandet låter sig ej styras och är ett viktigt mått på barns välbefinnande och utveckling. En annan funktion får de olika regellekar som barn i alla tider lärt sig av äldre kamrater och vuxna. Mycket av ett kollektivt kulturarv riskerar att gå förlorat om inte förskoleverksamheten självklart tar upp gamla lekar, sånger, rim och ramsor, danslekar, sagor och berättelser som länge varit gemensam egendom och som binder samman generationerna.

Att personalen tillsammans med barnen kan utveckla sina egna intresseområden och talanger berikar verksamheten. Det ger också de vuxna gestalt och identitet inför barnen, samtidigt som det är betydelsefullt för dem själva.

Förskoleåldern är en intensiv period av inläring och utveckling. Att inläring i förskolan sker i naturliga sammanhang, meningsfulla

för barnen, bör vara utmärkande för förskolans pedagogiska verksamhet.

Från vissa håll och på olika grunder har kritik riktats mot förskolans pedagogiska aspekter under senare tid. En del av kritiken kan antas bero på att begreppet pedagogik använts på ett alltför snävt traditionellt sätt som speciellt arrangerade inläringssituationer med lärare och elev. Förskolans syn på begreppet pedagogik som en målmedveten påverkan i fostrande syfte, präglad av mänsklig och social inlevelse utgår från en betydligt bredare syn, innefattande såväl social och emotionell som intellektuell utveckling.

Diskussionen runt arbetssättet i förskolan antyder dock ett behov av en aktivare vuxenroll i förskolan med en mer medveten påverkan och klarare identitet inför barnen. Det finns därför skäl att anta att de utvecklingstendenser som nu gjort sig märkbara avseende innehåll och arbetssätt kommer att innebära att inlärningsaspekter också i snävare bemärkelse får en något mer framträdande roll i verksamheten. Särskild uppmärksamhet bör i detta avseende riktas mot de äldre barnen i förskolan.

Det finns en uppfattning att deltidsgруппerna i högre utsträckning än daghemmen ägnar sig åt inläring av mer skolförberedande karaktär. Detta är ett skäl till att ett visst spänningsförhållande fortfarande råder mellan de bägge verksamhetsformerna. Många frågor återstår att analysera och lösa när det gäller den allmänna förskolans innehåll, oavsett i vilken verksamhetsform den bedrivs. Med tanke på att man i vissa kommuner nått en utbyggnadsnivå som kraftigt minskat behovet av särskilda deltidsgруппer, finns nu större möjligheter att sammanföra daghems- och deltidsgруппsverksamheten.

Förskolan i bostadsområdet

Isoleringen och anonymiteten i de stora förortsområdena har medfört många nya problem för barnfamiljerna. De omfattande befolkningsomflyttningarna under senare år har inneburit svårigheter att upprätta fungerande kontaktnät runt familjen. Bristen på gemensamma angelägenheter i bostadsområdet och möjligheten att ha ett inflytande över den egna livsmiljön hör också hit.

Förskolans förutsättningar att spela en aktiv roll i bostadsområdet har därför alltmer kommit i blickpunkten som ett område för forsknings- och utvecklingsarbeten. Frågan har ett par olika aspekter. Dels gäller det förskolans öppenhet utåt – att kunna fungera aktivt ut mot bostadsområde och närmiljö, att motverka tendenser till förskolan som isolerat barnreservat. Dels gäller det förskolans möjligheter att verka för gemenskap och kontakt i bostadsområdet, att utveckla förskolan till en resurs utöver den direkta barnomsorgsfunktionen. Båda dessa aspekter är viktiga ur kvalitetssynpunkt.

Närhet mellan hem och förskola

Att barnomsorgen ska bedrivas i relativt små anläggningar, integrerade i bostadsområdet är en princip som allt fler kommuner arbetar efter. Den förtätning av förskolorna som utbyggnaden innebär gynnar principens genomförande.

Genom att förskolan finns i hemmets närhet underlättas föräldrasamarbetet. En sammanbindande närmiljö blir mer överblickbar och välbekant för barn och föräldrar. Förskolan kan härigenom bidra till förankring i boendemiljön och sociala kontaktnät mellan barnfamiljerna. När barnfamiljerna i förskolan inte bara har sin barnomsorg som en gemensam angelägenhet utan även delar bostadsområdets villkor i övrigt, kan man tillsammans med personalen verka för gemensamma lokala intressen.

Socialt kontaktcentrum

Även den mest välutrustade och välfungerande förskola kan bli en alltför torftig miljö för barn att växa upp i om inte verksamheten omfattar ett rikt mått av öppenhet genom utåtriktade kontakter som för ut barnen och låter dem ta del av och förstå det samhälle som omger dem. Betydelsen av barnens sociala omvärldsorientering är väl etablerad inom förskolan och denna verksamhet bedrivs ofta med stor uppfinningsrikedom och medvetenhet av personalen som även tar föräldrarna i anspråk genom besök på deras arbetsplatser och liknande.

Svårare har det varit att utveckla förskolan som mer allmän resurs i bostadsområdet. Ett antal forsknings- och försöksprojekt där förskoleverksamhet kombineras med olika typer av grannskapsarbeten pågår dock för närvarande. Den viktigaste gruppen för detta utgör naturligtvis föräldrarna som genom att kunna utnyttja förskolan för sammankomster och gemensamma aktiviteter av olika slag därigenom kan utveckla kontakter sinsemellan.

Ett flertal försök pågår även att knyta familjedaghemmen i förskolans grannskap till verksamheten för att dagbarnvårdarna ska kunna få stöd och stimulans i sitt arbete. Många förskolor arbetar också för ökade grannkontakter i allmänhet i bostadsområdet genom att arrangera gårdsfester och liknande. Erfarenheterna från den öppna förskolan, vars syften mer renodlat är kontaktskapande i bostadsområdet, kan ge värdefulla bidrag och impulser för den reguljära förskolan i dessa avseenden.

Om förskolan ska kunna bidra till en utveckling där människor kan få ett ökat inflytande över sin tillvaro, skapa en egen social och kulturell verksamhet och känna ansvar för varandra och varandras barn, krävs en rad strukturella förutsättningar som framträtt ur de senaste årens erfarenheter av utbyggnaden. Principen om närhet, dvs att förskolan och hemmet finns inom samma närmiljö, är en sådan. Att föräldrarna blir behöriga i förskolan genom medansvar, delaktighet och inflytande samt att det finns en aktiv öppenhet mellan förskola, hem och närmiljö är ytterligare viktiga förutsättningar. Även förskolans möjligheter att fungera på ett relativt självbestämmande sätt, med bl a egen budget, hör hit. Slutligen att man tillämpar en flexibel

resursfördelning i kommunerna så att extra resurser, såsom t ex personalförstärkning, tilldelas på ett sådant sätt att de kommer de förskolor och de bostadsområden till del som bäst behöver dem.

De olika livsvillkor som olika bostadsområden speglar bör vara en grundläggande utgångspunkt för förskolans verksamhet. Förskolan delar i stor utsträckning bostadsområdets villkor. Förskolans roll i bostadsområdet och hur förankringen i närmiljön kan utvecklas är i grunden en solidaritetsfråga. Det är av största vikt att personalen under grundutbildning, vidareutbildning och fortbildning får tillfälle att sätta sig in i och diskutera dessa frågors betydelse för verksamheten och yrkesrollen.

Ledning och samordning av den pedagogiska verksamheten

Många faktorer påverkar utformningen av innehållet i förskolan. Tradition, personalens grundutbildning, fortbildning och personliga erfarenheter, barnens närvarotider, ekonomiska ramar, föräldrarnas uppfattning, fysisk miljö, debatten inom områden såsom barnuppfostran, pedagogik, samhällspolitiken är exempel på faktorer som influerar förskolans verksamhet.

En rad beslut och åtgärder av den politiskt ansvariga nämnden eller kommunfullmäktige som rör ekonomiska och organisatoriska ramar, som tex gruppstorlekar, personaltäthet, antagningsregler, organisation av kosthållet, samt inköpsregler, har indirekt eller direkt effekter på innehållet i verksamheten.

Den policy och vägledning som socialstyrelsen publicerar är också viktig för verksamhetens inriktning. Mycken kunskap inom kommunernas verksamhet, forskningen, utbildning och olika intresseorganisationer bidrar till utformandet av socialstyrelsens policy. Styrelsens fortsatta arbete med det pedagogiska programmet är ett exempel på ett policyarbete som kommer att påverka det framtida innehållet i förskolan.

Hur olika faktorer påverkar innehållet, med vilken kraft och i vilken riktning samt förekomsten av konflikter mellan olika påverkansfaktorer är ett utrett område för förskolan. Här finns behov av studier som kartlägger olika faktorerens betydelse för innehållet i verksamheten.

I detta kapitel ska endast den formella ledningen av förskolan diskuteras och då främst ledning och samordning av innehållet i verksamheten. Vissa principiella utgångspunkter anges för hur kommunen som huvudman för förskolan bör ge förutsättningar för en bra pedagogisk verksamhet, vilka roller, kompetensområden och nivåer det finns inom ledningsorganisationen. Det ska dock inte ses som något ställningstagande till relationen mellan den pedagogiska ledningen och administrationen inom barnomsorgen i övrigt. Dessa båda

sidor av ledningsorganisationen ska tjäna samma syfte och går därför inte att helt separera. En uppdelning av ansvaret mellan olika befattningshavare eller kategorier av ledningspersonal är samtidigt nödvändig för att få till stånd en väl fungerande verksamhet.

Frågan hur förskoleverksamhetens innehåll ska ledas och samordnas i kommunen har tidigare inte varit föremål för någon större uppmärksamhet. I barnstugeutredningens betänkande och aktuella propositioner berörs frågan flyktigt. Inom den försöksverksamhet som bedrivits i anslutning till barnstugeutredningens förslag har frågan inte uppmärksammats särskilt. Inte heller i socialutredningen eller i socialtjänstpropositionen finns några resonemang om hur kommunen ska utforma ledningen för det kvalitativa innehållet.

Den statliga ledningen har uppmärksammats mer, t ex genom att socialstyrelsen ålagts att utarbeta pedagogisk vägledning för förskolepersonalen och för dem i kommunen som har att befatta sig med förskolefrågor (prop 1973:13). Barnomsorgslagen och förarbetena till denna är vägledande både för socialstyrelsen och kommunerna. Staten påverkar också verksamheten genom att svara för all utbildning av förskollärare och fritidspedagoger. För utformningen av dessa utbildningar finns även ett omfattande material i form av utredningstexter och riksdagsbeslut.

Någon forskning av betydelse finns inte inom området ledning och samordning av barnomsorgens pedagogiska verksamhet. Under senare år har dock bl a socialstyrelsen initierat forskningsprojekt inom området. Ytterligare insatser av utvecklings- och forskningskaraktär är önskvärda. När resultaten från nu pågående och kommande projekt blir tillgängliga kommer de att berika diskussionen i denna fråga. Även inom högskolans utbildningslinjer för förskollärare och fritidspedagoger har man uppmärksammat frågan och inlett visst arbete.

För att det ska bli en hög och jämn kvalitet på förskolans verksamhet och för att den ska kunna vidareutvecklas, är det viktigt att uppmärksamma ledningsfunktionen, hur den är utformad och vilken effekt den har på verksamheten. För att kunna göra en sådan bedömning, är det också nödvändigt att det inom ledningsorganisationen finns en ständig återföring till den politiska nämnden i kommunen av erfarenheter från personal och föräldrar.

I syfte att uppnå de förbättringar av det pedagogiska arbetet som

angivits i denna arbetsplan, är det nödvändigt att under de kommande åren ägna den kommunala ledningen och samordningen av barnomsorgens pedagogiska innehåll mer uppmärksamhet. Till den kommunala ledningsorganisationen räknas då främst sociala centralnämnden, förvaltningsorganisationens olika befattningshavare och föreståndarna vid förskolor och fritidshem. Syftet bör vara att på sikt bygga upp en högre kompetens i ledningsorganisationen så att den kan administrera den pedagogiska verksamheten bättre.

I ett första steg mot en bättre ledningsorganisation bör principer för ledning, olika ledningsfaktors karaktär och olika ansvarsnivåer uppmärksammas och diskuteras i kommunen. Vad som är möjligt och önskvärt att påverka via den kommunala ledningsorganisationen bör också diskuteras. Vid denna diskussion är det viktigt att beakta att utvecklandet av ett nytt tänkande för ledning och samordning är en process som kommer att ta flera år att genomföra.

En principiell ansvarsuppdelning på kommunal nivå bör uppmärksammas. Den kommunala ledningsorganisationen bör främst ange inriktningen av det pedagogiska arbetet och på att ge förutsättningar för att denna inriktning kan förverkligas. Med ledning av detta är det den pedagogiska personalens kompetens och ansvar att välja metod, tid och material för verksamhetens genomförande.

Nedan anges en grundläggande struktur för diskussionen om ledning och samordning av det pedagogiska arbetet. Frågan delas upp i en statlig och en kommunal nivå för att mönstret ska bli tydligt. Den statliga nivån är i vissa avseenden överordnad den kommunala men i vissa avseenden sidoordnad eller underordnad. Det finns alltså en viss parallellitet mellan statlig och kommunal nivå.

Den statliga nivån

Målsättningen för förskolan är antagen av regering och riksdag. Vissa kommunala skyldigheter finns angivna i barnomsorgslagen, från 1 januari 1982 i socialtjänstlagen och socialtjänstförordningen. Den allmänna inriktningen av verksamhetens arbetssätt och organisation finns redovisad i förskolepropositionen (prop 1973:136) och i soci-

alutskottets betänkande (SoU 1973:30). I vissa avseenden är också barnomsorgspropositionen (prop 1975/76:92, SoU 1975/76:00) och socialtjänstpropositionen (prop 1979/80:1, SoU 1979/80:44) av intresse.

Socialstyrelsens uppgift är att följa och vidareutveckla barnomsorgen. Kunskap om barnomsorgens utveckling får socialstyrelsen genom forsknings- och utvecklingsarbete samt genom samråd och erfarenhetsutbyte med olika intressenter inom barnomsorgsområdet.

Socialstyrelsens policy när det gäller förskolans mål, innehåll och arbetssätt publiceras i serien *Arbetsplan för förskolan*. Motsvarande dokument för fritidshemmen är *Arbetsplan för fritidshemmen*. Begreppet arbetsplan är från och med 1981 förbehållet skrifter som redovisar socialstyrelsens policy. Målgruppen för arbetsplan är främst sociala centralnämnden och den kommunala ledningsorganisationen.

På grundval av den huvudinriktning som socialstyrelsen antagit producerar också styrelsen material inom arbetsplanen som på ett mer praktiskt sätt behandlar olika innehållsfrågor i förskolan. Detta material har inte status av policy utan ska ses som stimulans och exempel på hur olika ämnen och frågor kan behandlas i förskolan. Detta material som främst vänder sig till personalen publiceras under rubriken "Arbeta i förskolan" och som fortbildningsmaterial i olika former. Motsvarande material för fritidshemmens personal publiceras under rubriken "Arbeta i fritidshem".

Socialstyrelsen publicerar även annat material som är av intresse för barnomsorgens utveckling. Det kan gälla utredningsrapporter, sammanställningar och rapporter från forskning eller försöksverksamhet, diskussions- och debattmaterial etc. Denna typ av material publiceras ibland i serien *Socialstyrelsen redovisar*, men oftast i fristående publikationer. Socialstyrelsen tillhandahåller förteckningar över aktuellt material som utarbetats av eller i samråd med styrelsen.

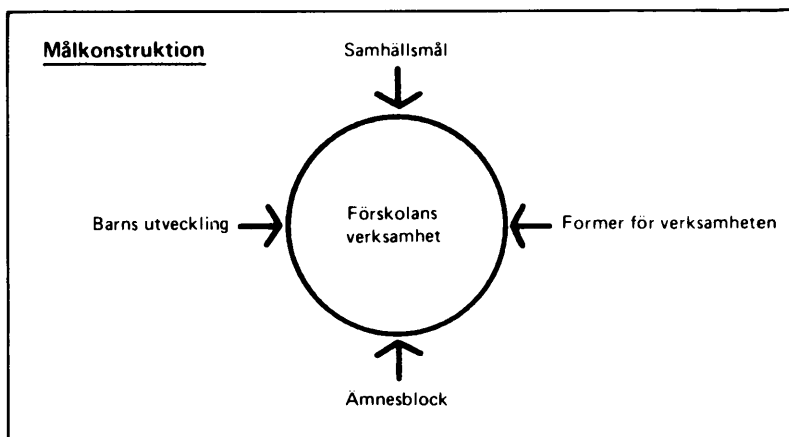
Mål och inriktning

En viktig uppgift på den statliga nivån är att ange mål och inriktning för verksamheten. Hittills har inriktningen på verksamheten beskrivits i allmänna termer. Detta har lett till att innehållet i verksamheten i hög grad blivit en fråga för personalen att ensamma ta ställning till

inom de organisatoriska ramar som fastställs på kommunal nivå. Mot det har under senare tid allvarlig kritik riktats från olika håll, inte minst från personalen själv i förskolan.

Förskolan behöver ett klarare angivet innehåll för att den kvalitativa utvecklingen av den inre verksamheten ska kunna bli jämnare. Behovet av att utarbeta en mer preciserad uppfattning av vad som kan och bör förväntas av förskoleverksamheten är stort. Detta är också nödvändigt för att man ska kunna diskutera och utvärdera förskolans verksamhet bättre. Begrepp som används behöver bli tydligare och tillgängliga för alla som på olika sätt berörs av förskolan. Personalen är i behov av stöd och arbetsinstrument vid planeringen av verksamheten.

Socialstyrelsen har ett viktigt ansvar för utvecklingen av förskolans innehåll. Denna skrift inleder en bred satsning på förskolans kvalitativa utformning. En central uppgift i detta sammanhang är att förbättra ledningen och samordningen av verksamheten. Som ett hjälpmedel i detta sammanhang föreslår styrelsen följande strukturerade översikt av verksamheten. Den målkonstruktion som presenteras är ett administrativt hjälpmedel för att underlätta planering och utveckling av verksamheten.

Samhällsmål för barnomsorgen: Demokrati, jämlikhet, solidaritet, trygghet

Delområden för barns utveckling: Jagutveckling, kommunikationsförmåga, begreppsbildning eller
Fysisk, social, emotionell, intellektuell, språklig utveckling

Former för verksamheten: Arbete, lek, inlärnin

<i>Ämnesblock:</i>	Språk	Omvärldsorientering	Naturorientering	Bild och form	Ljud och rörelse
<i>Exempel:</i>	Samtal litteratur teater förberedande läsning o skrivning	Vardagsarbete arbetsliv samliv, etik	Människokroppen naturliv naturvetenskapliga experiment matematiska begrepp	Bild- o. formframing ställning i olika material konstruktions- o bygglek	Sång o musik rytmik roll- o miljölek

De övergripande målen för verksamheten är generella och anger en inriktning. Målen är av ideologisk karaktär och anger den människosyn och den samhällssyn som ska präglade verksamheten. Förskolans innehåll ska präglas av den ideologi som beskrivs med begreppen demokrati, solidaritet, jämlikhet, trygghet och bygga på respekt för barns och vuxnas självbestämmande och integritet. De av barnstugeutredningen mer individuellt utformade målen för barns fostran kompletterar de övergripande målen. Båda dessa målbeskrivningar är antagna av regering och riksdag.

Den andra utgångspunkten är att förskolan med föräldrarna som delaktiga i verksamheten ska arbeta med ett grupporienterat arbetsätt som ger struktur, kontinuitet och trygghet i barnens förskolevistelse. Barnen ska få stimulans till en allsidig personlighetsutveckling i fysisk, social, emotionell, intellektuell och språklig mening. Barnstugeutredningen valde här begreppen jagutveckling, begreppsbildning och kommunikation och ville med dessa begrepp stå för en mer dynamisk syn på barns utveckling.

En tredje utgångspunkt för målkonstruktionen utgörs av begrepp för de former som verksamheten bedrivs i. Dessa begrepp – arbete, lek och inläring – står för att barnen ska vara delaktiga i planering och genomförande av alla de sysslor som förekommer i en förskola. Utmärkande för förskolans arbetssätt är att inläring sker huvudsakligen genom arbete och lek i för barnen meningsfulla sammanhang. För planering och organisation är dessa begrepp användbara.

Den fjärde utgångspunkten beskriver en uppdelning i ämnesblock som ett hjälpmedel för att skapa allsidighet i verksamheten. Socialstyrelsen har valt fem block – språk, omvärldsorientering, naturorientering, bild och form, ljud och rörelse. Aktiviteter inom dessa ämnesblock utvecklas på ett integrerat sätt i olika teman och intresseområden i verksamheten. Utan att det får leda till någon mekanisk schemaläggning eller förenklad aktivitetssyn kan det finnas anledning att hålla dessa verksamhetsområden levande för sig för att förskolan ska kunna ges ett rikt och allsidigt innehåll.

De ovan redovisade fyra utgångspunkterna är ett försök att beskriva förskolans målsättning på ett delvis nytt sätt. Syftet är att visa att utformningen av verksamheten i förskolan måste ses som en dynamisk process som påverkas av målangivelser med delvis olika utgångspunkter. Förskolans pedagogiska verksamhet formas i ett samspel och genom en avvägning mellan dessa olika utgångspunkter.

Diskussionen om mål och inriktning av förskolans verksamhet kommer att fortsätta. För den kvalitativa utvecklingen av innehållet är det viktigt att den diskussionen hålls levande. En väsentlig uppgift för socialstyrelsen är att följa och tolka denna utvecklingsdiskussion. Det ligger i sakens natur att önskemål om förändringar tenderar att sikte på de svagheter som finns i nuvarande system. Däri ligger en svårighet som inte till fullo kan förutses. Den presenterade målkonstruktionen bör ses som en utgångspunkt för en fortsatt diskussion om mål och inriktning och inte som en slutlig lösning av målfrågorna.

Den kommunala nivån

Det direkta ansvaret för det pedagogiska innehållet i barnomsorgen ligger på kommunen. Det kommunala ansvaret är tydligare när det gäller barnomsorgen än när det gäller tex skolan. Sociala central-

nämnden är ansvarig för att förskolans mål, inriktning och innehåll förverkligas med beaktande av den kunskap, erfarenhet och vägledning som finns tillgänglig.

Kommunstyrelse och kommunfullmäktige är kommunens högsta organ och har därigenom ett avgörande inflytande över barnomsorgens utbyggnad, personaldimensionering och liknande övergripande frågor.

För ledning och samordning av den pedagogiska verksamheten har sociala centralnämnden det direkta ansvaret i egenskap av specialreglerad nämnd för detta område. Inom de ramar som fullmäktige antagit ska sociala centralnämnden leda verksamheten inom barnomsorgen. Till nämndens förfogande som verkställande organ finns förvaltningen som till sin utformning och inriktning bör avspegla nämndens ambitioner.

Med utgångspunkt i de mål som fastställts av regering och riksdag och med hjälp av den vägledning som utarbetats av socialstyrelsen bör nämnden anta riktlinjer för barnomsorgens pedagogiska arbete. Förvaltningen har att genomföra de av nämnden antagna riktlinjerna.

En viktig uppgift för nämnden är att leda och forma förvaltningsorganisationen så att den administrativt kan förverkliga de riktlinjer nämnden fastställer. Det bör också inom förvaltningen finnas en befattning som verksamhetsledare för det pedagogiska arbetet. Socialstyrelsen anser det lämpligt att samma person är ansvarig för fortbildningsplanering och andra personalutvecklande insatser från kommunens sida.

Med utgångspunkt i de tankar som finns redovisade i kommundemokratiska utredningens betänkande (SoU 1975:41) diskuteras i många kommuner en distriktsförläggning av olika kommunala förvaltningsverksamheter. Vid sådana förändringar är det viktigt att överväga kompetens och kunskapskrav för olika verksamhetsgrenar. Ekonomiska hänsyn kommer in i bilden såtillvida att det är dyrare att vidmakthålla en hög kompetens i många små distrikt än i en mer samordnad förvaltning. Flertalet kommuner som genomför distriktsförlagd förvaltningsverksamhet löser detta problem genom att behålla en kvalificerad pedagogisk utvecklingsenhet på central nivå i kommunen.

Barnomsorgsassistenten/inspektör/sekreterare, pedagogkonsulenter och föreståndare är andra viktiga personalgrupper i den kommunala ledningsorganisationen. Nämnden bör också till stöd för det pedagogiska arbetet bygga upp en grupp med ”resurspersoner” inom eller utom den egna förvaltningen som kan bistå med personalutvecklande insatser inom olika ämnesområden inom förskolepedagogiken.

Några andra instrument som står till nämndens förfogande för att påverka det pedagogiska arbetet bör också nämnas. Det viktigaste är fortbildningsverksamheten. Med utgångspunkt i de riktlinjer nämnden antagit och med den kunskap om verksamheten som ledningspersonalen har, bör behovet av fortbildning bedömas. Fortbildningen bör kopplas till ett kommunalt utvecklingsprogram för det pedagogiska arbetet.

Tydliga befattningskrav för olika personalkategorier med pedagogiska ledningsuppgifter kan också göra ledningsorganisationen bättre. Främst gäller det befattningsbeskrivningar för den befattningshavare som har det pedagogiska ledningsansvaret, för barnomsorgsassistenterna och motsvarande och för föreståndarna. Dessa befattningshavare har ett ”sambandsansvar” mellan personal och föräldrar å ena sidan och nämnden och förvaltningsledningen å den andra.

Det är också önskvärt med befattningskrav och befattningsbeskrivningar för avdelningspersonalen i syfte att göra ansvarsområdet och yrkesroller tydligare.

Till nämndens möjligheter att påverka verksamheten hör också att ange vissa formella krav som ska uppfyllas inom verksamheten. Av denna skrift framgår att socialstyrelsen anser att ett sådant krav bör vara att föräldrarna ska delta i planeringen och utformningen av verksamheten. Det kan ske genom att varje avdelning eller varje förskola åläggs att till föräldrarna redovisa en övergripande planering av verksamheten och i organiserade former inhämta föräldrarnas synpunkter.

Sammanfattning

Socialstyrelsen anser att kommunerna bör förbättra organisationen för ledning och samordning av förskolans pedagogiska verksamhet. I

detta syfte bör den politiskt ansvariga nämnden utarbeta och anta riktlinjer för verksamhetens inriktning och anvisa metoder för hur riktlinjerna ska förverkligas. Riktlinjerna för verksamheten kan utarbetas med stöd av den vägledning socialstyrelsen tillhandahåller. Förutsättningarna för riktlinjernas förverkligande måste utarbetas lokalt med hänsyn till de resurser och förutsättningar som finns inom den egna kommunen. Härutöver blir det en viktig och kontinuerlig uppgift för nämnden att uppmärksamma att ledningsorganisationen ger ett fungerande stöd för den önskvärda utvecklingen av verksamheten inom förskolan.

Personalen har det pedagogiska ansvaret och kompetensen att välja metod, tid och material för att nå de pedagogiska mål kommunen uppställt.

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK
BIBLIOTEKET I MOLANDALE

Med denna del av **Arbetsplan för förskolan** inleder socialstyrelsen arbetet med att konkretisera förskolans målsättning och innehåll. Centrala områden för den kvalitativa utvecklingen av förskolan får här en översiktlig beskrivning: planering och strukturering av verksamheten, grupporienterat arbetssätt, föräldramedverkan, samarbete i närmiljön. Synpunkter på den kommunala ledningen och samordningen av förskolans pedagogiska verksamhet utvecklas kortfattat.

Boken vänder sig i första hand till förtroendevalda och personal inom den kommunala ledningsorganisationen, men bör även vara av intresse för den pedagogiskt verksamma personalen och föräldrar.

Socialstyrelsens policy för verksamheten i förskolor och fritidshem publiceras under benämningarna

Arbetsplan för förskolan

Arbetsplan för fritidshem

Som komplement till arbetsplanen publiceras annat för verksamheten intressant material under benämningarna

Arbeta i förskolan

Arbeta i fritidshem

LiberFörlag

ISBN 91-38-900

L
9